

Brém Lőrinc váradi kanonok felsőházi működése

Latorcai Csaba

Abstract

Tanulmányomban Brém Lőrinc, váradi kanonok, 1927–1930 közötti időszakban Békés vármegyei küldöttként, a felsőház pót-, majd rendes tagjaként, valamint a Közoktatásügyi Bizottság tagjaként folytatott, rövid ideig tartó, de mégis jelentősnek mondható felsőházi működését mutatom be. Bár Brém Lőrinc rövid, 1930-ig tartó felsőházi munkájában plenáris ülésen nem élt a felszólalás jogával, és bizottsági megnyilvánulásai is mindösszesen egy törvényjavaslat kapcsán voltak, ezek a felszólalások változást hoztak egy rendkívül jelentős javaslatban, a közigazgatás rendezéséről szóló, később 1929. évi XXX. törvény végleges szövegének elfogadásában.

A felsőház

A nemzetgyűlés az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló 1920. évi I. tc. alapján, az 1926. november 16-án elfogadott, majd az 1926. november 15-én megjelent *Országos Törvénytárban* kihirdetett, az országgyűlés felsőházáról szóló 1926. évi XXII. törvénycikkével, sokéves alkotmányjogi vita és politikai csatározás végére tett pontot azzal, hogy visszaállította a kétkamarás törvényhozást.¹

Az új törvény előírásai szerint a második kamarai, azaz a felsőházi tagságot méltóság vagy hivatal, választás vagy kinevezés alapján nyerhette el minden 35 év feletti személy.² Ezen kívül a felsőház tagja lett a Habsburg-család minden Magyarországon élő, 24. életévét betöltött férfi tagja is.

Méltóság vagy hivatal alapján tagságot nyertek: az ország zászlósi, a két koronaőr, a Magyar Királyi Kúria elnöke és másodelnöke, a Magyar Királyi Közigazgatási Bíróság elnöke és másodelnöke, a Budapesti Királyi Ítéltábla elnöke, a koronaügyész, a Magyar Királyi Honvédség főparancsnoka és a Magyar Nemzeti Bank elnöke.

Az egyházak képviselői közül a felsőház tagja lett:

- a katolikus egyházból: az esztergomi, a kalocsai és az egri érsek, a csanádi, a győri, a hajdúdorogi, a pécsi, a székesfehérvári, a szombathelyi, a váci és a veszprémi megyéspüspökök, a pannonhalmi főapát, a hazai két premontrei rend főnöke, a zirci apát, a kegyes tanítórend magyar főnöke és a székesfőkáptalanok nagyprépostjai,³
- a református egyházból a hivatalban legidősebb három püspök és három főgondnok,
- az evangélikus egyházból a hivatalban legidősebb két püspök, az egyetemes felügyelő és a hivatalban legidősebb kerületi felügyelő,
- az unitárius egyház idősebb elnöke,
- a budai szerb ortodox püspök és
- két, az izraelita felekezet által élethossziglan megválasztott rabbi.⁴

Választás útján⁵ felsőházi tagokká válhattak az örökös főrendiházi tagság jogával felruházott hercegi, grófi és bárói családoknak tagok választására jogosult tagjai⁶, a vármegyei és városi törvényhatóságok⁷, valamint különféle mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi, tudományos, művészeti és közművelődési szervezetek képviselői⁸.

Végül felhatalmazást kapott a kormányzó, hogy legfeljebb 40 főt élethossziglan vagy a hiányzó tagok pótlására meghatározott időre felsőházi taggá nevezzen ki.

Látható, hogy az új struktúra további elmozdulást eredményezett a kétkamrás parlamenti rendszerben az arisztokratikus második kamarától a korporatív típusú második kamara felé. Folytatta tehát azt az utat, amit a főrendi házi reform megkezdett az 1885. évi VII. tc-*kel*.

Brém Lőrinc felsőházi működése

Az 1927. január 28-ára összehívott országgyűlésben⁹ hivatal és méltóság alapján Glattfelder Gyula csanádi megyéspüspök szerzett mandátumot, aki később az egyik legaktívabb felsőházi taggá vált. Munkásságát számos tanulmány is feldolgozta.

Brém Lőrinc váradi kanonok Békés vármegye küldöttként 1927 júliusában lett a felsőház tagja.¹⁰ Mezőfényen, Szatmár vármegyében született 1877. június 5-én. Orosházán halt meg 1930. december 2-án. A középiskolát és a teológiát Nagyváradon végezte. 1900-ban szentelték pappá, 1915-ben lett váradi kanonok és irodaigazgató. 1917-ben címzetes hollóti prépost. Tanulmányúton járt Nyugat-Európa államaiban. 1921-ben lett a váradi egyházmegye Magyarországon maradt részének püspöki helynöke Gyula székhellyel, mely tisztséget 1924-ig töltötte be. 1928-ban

a váradai káptalan magyarországi tagjaival Gyuláról Budapestre költözött. Békés vármegye törvényhatósági bizottságának örökös tagja. 1927-től a felsőház pót-, majd rendes tagja lett.¹¹ A felsőházban a Közoktatásügyi Bizottság tagja lett.¹²

Rövid, 1930-ig tartó felsőházi munkájában plenáris ülésen nem élt a felszólalás jogával, és bizottsági megnyilvánulása is mindösszesen egy törvényjavaslat kapcsán 2 felszólalás volt. Ezek a felszólalások ugyanakkor változást hoztak egy rendkívül jelentős javaslatban.

*Brém Lőrinc (1877–1930) nagyváradi kanonok.
(Fotó: bekes.archivportal.hu)*

A felsőház Közigazgatási, valamint Közjogi és Törvénykezési Bizottságai a közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslatot (a későbbi 1929. évi XXX. tc-t)¹³ több körben, számos módosítást eszközölve tárgyalták. Az 1929. május 15-ei ülésen¹⁴ a javaslat azon rendelkezése, amely új szabályként lehetővé tette, hogy a vármegyékben található vallásfelekezetek legnagyobb egyházközsegeinek vezető lelkészei automatikusan tagjaivá váljanak a vármegyei törvényhatóságoknak, éles vitát váltott ki. Többen nem tartották szükségesnek a felekezetek külön képviselőjét, ám ha annak mégis meg kell valósulnia, akkor az az adott egyházközsegekben lefolytatott választás útján történjék.¹⁵

Az örökös tagságról szóló rendelkezéshez szólt hozzá Brém Lőrinc. Azt a szabályt, hogy a közélet terén érdemeket szerzett férfiak közül a törvényhatósági bizottság örökös tagokat választhat, akiknek a létszáma a más jogcímen tagok

számának 5%-át nem haladhatja meg, helyesnek és támogatandónak tartotta. Érvelésére (amely nem maradt meg, mindösszesen egy rövid, tény közlő tudósítás) végül az örökös tagságról szóló részt úgy fogadták el, hogy örökös tagok választása kötelező, a kijelölő bizottság elnöke a főispán, akadályoztatása esetén az alispán, az elnök csak szavazategyenlőség esetén szavaz.¹⁶

Május 17-én a törvényjavaslat vitájának folytatásában, a *21.§-ban* az összeférhetetlenséggel és annak kivizsgálásával kapcsolatban Brém Lőrinc kifejtette, hogy az összeférhetetlenséget kivizsgáló zsűrit nem lehet egy évre kisorsolni.¹⁷ Nagyon nehéz a gyakorlatban összeférhetlenségi okok fennálltát vizsgálni, ha az arra jogosult szervezet tagjai gyorsan cserélődnek. Úgy egységes jogalkalmazói gyakorlat kialakítása nem várható.

A törvényjavaslat olyan – ritkán megélt – vitát gerjesztett, hogy a tárgyalást május 21-én¹⁸, majd május 22-én¹⁹, 23-án²⁰, 24-én²¹ és 25-én²² folytatták. Május 27-én az együttes bizottság a törvényjavaslatot számos módosítással részleteiben elfogadta.²³ Az egyesített bizottság Brém Lőrinc érveléséből magáévá tette az örökös tagok kötelező választását és annak módját, ám az összeférhetlenségi bizottság tagjainak stabilitását célzó kezdeményezését azonban nem támogatták. A módosító indítványok megtételét követően került a felsőház plénuma elé a javaslat, ami a módosításokat jóváhagyta, és a vonatkozó szabályok szerint – miután módosításokkal fogadta el a felsőház – visszakerült a képviselőházhoz, amely jóváhagyta, és végül hatályba lépett.

Mint említettem, Brém Lőrinc nagyon rövid ideig volt a felsőház tagja. 1930 januárjában – miután Békés vármegye a soron következő felsőházi tag delegálásakor már nem küldte őt a második kamarába – megszűnt mandátuma.

Az 1930. december 12-én tartott felsőházi ülésen²⁴ fájdalmas egyházi halálesetről kellett beszámolnia az elnöknek. Brém Lőrinc váradi főesperes-kanonok, Békés megye volt felsőházi küldötte halt meg. Emlékét a jegyzőkönyvben örökítették meg.²⁵

Jegyzetek

¹ A visszaállítandó második kamaráról először a főrendek kezdtek vitát a kormánnyal, mely nyilvánosságot is kapott a *Főrendek emlékirata az alkotmányreform tárgyában* című műben. A kormányzat 1920-ban azért nem támogatta a főrendház visszaállítását, mert a tagság nagy részét adó arisztokrácia nyíltan legitimista volt. Lásd. MNL OL K26 ME 1920-III. 2803. és *Pesti Hírlap*, 1920. Január 30.; *Magyarország*, 1925. Március 3.; Püski L.: *A magyar felsőház története 1927–1945*. 14.

Ám a provizórikus alkotmányként kezelt 1920. évi I. tc. 1.§ előírja, hogy a főrendházat át kell szervezni és fenn kell tartani. Lásd. Benedek S.: *A főrendház szervezeti kérdései*. In: *Jogállam*, 1920. 409.; Ferdinandy L.: *Az országgyűlés reformja*. Magyar Kultúra, 1925. 234.; Kardos J.: *A Szent Korona-tan története*. 113–116.; Ruszoly J.: *A törvényhozás intézményi alapjai az ellenforradalmi korszakban*. In: Pölöskei F. Ránki Gy.: *A magyarországi polgári államrendszerek*. 472.; Túri B.: *Mai közjogi berendezkedésünk története*. 34–38.

Ettől kezdve a vita alkotmányjogi és politikai síkon mozgott tovább.

A jogászok két táborra oszlottak: kétkamarás országgyűlést támogatók, illetve ellenzők táborára.

Lásd Benedek S.: *A főrendiház szervezeti kérdései*. In: Jogállam, 1920. Cikkében rámutat arra, hogy a kétkamarás rendszer nem lehet elvi ellentétben a demokráciával, példaként Kossuthot és Irányit hozza fel, akik támogatták a kétkamarás rendszert. Kérdés számára, hogy a főrendiházat kell-e átszervezni újraszervezni, vagy a második kamara szenátus legyen. Álláspontja szerint a törvényhozás második kamarájában mindenféleképpen biztosítani kell a főnemesség és az egyházak arányos képviselését. Alátámasztásul Deák 1873. június 28-án a képviselőházban elmondott beszédét hozza.

Rassay Gy.: *A főrendiház reformja*. In: Magyar Helikon, 1920. Az arisztokratáknak szerinte csak kis arányban kellene részt venni a második kamara munkájában.

1921. július 20-án a kormány a nemzetgyűlés elé terjesztett egy, a felsőházról szóló törvényjavaslatot, amit az ellenzék élesen bírált, mondván, nincs most rá szükség. Lásd. Napló, A nemzetgyűlés 233. ülése 1921. július hó 20-án, szerdán. A törvényjavaslat vitájára végül a nemzetgyűlés 1922-es feloszlása miatt nem kerülhetett sor. A jogászok álláspontjukat így különböző tanulmányokban tették közzé.

Concha Gy.: *A főrendiházi reformjavaslatok*. In: Jogállam, 1921. Nem ért egyet, hogy a főrendek csak delegálhatnak maguk közül tagot, úgy véli, az 1885-ben bevezetett cenzus jobb módszer a képviseletre. Egyetért a javaslatnak azzal a részével, hogy a törvényhatóságok is delegálhatnak tagot, ám azt ellenzi, hogy a törvényhatóságok küldötteinek száma megegyezzen a főrendek képviselőinek számával. (Az 1926-ban elfogadott javaslat szerint az arisztokraták képviselete végül kevesebb lett, mint a törvényhatóságok által delegált felsőházi tagok létszáma. Lásd. Benedek S.: *A felsőház*. Jogállam, 1927. 68.)

A javaslatról lásd még Tunyogi Szűcs K.: *A felsőház-javaslat*. In: Magyar Jogi Szemle, 1921.

Nagy M.: *Kell-e nekünk főrendiház*. Magyar Élet, 1923/5. Feltétlenül szükségesnek tartja a főrendiház megreformálását és visszaállítását. Véleménye szerint a kétkamarás parlamenti rendszer a demokráciák jellemzője, az egykamarás pedig a forradalmi állapotoké. Ezért sürgeti a második kamara felállítását.

Nagy M.: *Milyen legyen az új főrendiház*. Magyar Élet, 1923/6. Javaslatot tesz bizonyos szervezési kérdésekre is. Támadja Concha Gy. elképzeléseit, és támogatja a kormány felsőház-javaslatát.

A viták újbóli fellángolása 1925. március 6. utánra tehető. Ezen a napon nyújtotta be a kormány immár átdolgozva újra a felsőház felállításáról szóló törvényjavaslatot. Az ellenzék csakúgy, mint 1921-ben, sürgősen tartotta az intézkedést, és azzal vádolta Bethlen István miniszterelnököt, hogy nem akar változtatni az 1925. évi 26. tc-en, mely a választójogot szabályozza. E törvény hatályba lépésével a választójog az összlakosság tekintetében 40%-ról 28%-ra, míg a 24 év feletti lakosság esetében 75%-ról 58%-ra esett vissza.

Forrás: Romsics I.: *Magyarország története a XX. században*. 223.; Simontsits E.: *A titkos választójog és a felsőház reformja*. 27.; Zsedényi B.: *A magyar alkotmányjog fejlődése 1918-tól 1938-ig*. 8.; Napló, A nemzetgyűlés 1925. évi március 6-án tartott üléséről.

Ferdinandy L.: *Az országgyűlés reformja és az ideiglenes alkotmány*. In: Magyar Kultúra, 1925. Az alkotmányosság és jogfolytonosság oldaláról közelíti meg a felsőház felállításának kérdését.

Lásd még: Egyed I.: *A felsőház felállítása*. In: Magyar Kultúra, 1925. Teljes mértékben támogatja a kormány javaslatát.

Zsedényi B.: *A felsőház-javaslat*. Miskolc, 1925.; Zsedényi B.: *A magyar honi ág. Hitv. EV. Egyház főtisztviselőinek részvétele az országgyűlés felsőházában*. Miskolc, 1925.; Mósa J.: *A parlament reformja*. In.: Budapesti Szemle, 1926. ápr. Támogatja a vármegyei küldöttek intézményét. Térfy Gy.: *Az Országgyűlés felsőháza*

² Benedek S.: *A felsőház*. Jogállam, 1927. 75. Az elfogadott felsőházi törvény már nem zárja ki a nők tagságának lehetőségét. A választás útján bekerült felsőházi tagok választása titkos volt, megbízatásuk 10 évre szólt. Mazsu J. (szerk.): *Iparosodás és modernizáció*. 162.

³ A Magyar Katolikus Püspöki Kar komolyan foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy elfogadják-e a felsőházi tagságra vonatkozó törvényjavaslat tervezetét. Végül úgy határoztak, hogy kizárólag a jogfolytonosságra tekintve, mint évszázados hagyomány töretlen folytatását fogadják el, és vesznek részt a törvényalkotás felsőházának munkájában. Forrás: Csizmadia A.: *A magyar állam és az egyházak jogi kapcsolatának kialakulása és gyakorlata a Horthy-korszakban*. 396.; Püski L.: *A magyar felsőház története 1927–1945*. 34–35. Ezt fejtette ki Szmrecsányi Lajos egri érsek a felsőház alakuló ülésén is. Felsőházi Napló 1927–1931. I. 9. Lásd még Gergely J.: *A Püspöki Kar tanácskozásai*. 115.

⁴ Szabolcsi L.: *Két emberöltő. Az egyenlőség évtizedei (1881–1931)*. Szabolcsi Lajos azt állítja, hogy eredetileg nem lett volna az izraelita felekezetnek képviselője a felsőházban, ám Heinrich Ferenc mind Horthynál, mind Bethlennél közbenjárt, és módosító javaslatot nyújtott be a törvényjavaslatához, melyet az Egységes Párt Bethlen utasítására elfogadott. 382. A zsidóság felsőházi képviseletének szükségessége egyébként is megosztottságot szült a zsidó közösségen belül. 385.

- ⁵ A felsőházi tagok választása titkos volt, és 10 évre szólt. Püski L.: *Az 1926. évi felsőházi törvény és politikai előzményei*. In: Mazsu J.: Iparosodás és modernizáció. 162.
- ⁶ A főrendek felsőházi képviselete politikailag lehetővé tette Horthy és az arisztokrácia kiegyezését. Takács I.: *A törvényhozás második kamarája*. Társadalmi Szemle, 1995/10. 66.
- ⁷ Törvényhatóságok esetében minden négy országgyűlési képviselő után lehetett egy tagot delegálni a felsőházba, illetve a szabad királyi városoknak is egy küldött delegálására volt lehetőségük.
- ⁸ A következő intézmények jogosultak felsőházi tag választására: Országos Mezőgazdasági Kamara 6 tag, Kereskedelmi és Iparkamarák 6 tag, Ügyvédi Kamarák 2 tag, Királyi Közjegyzői Kamarák 1 tag, Mérnöki Kamarák 2 tag, Vitézi Rend 1 tag, Magyar Tudományos Akadémia 3 tag, Pázmány Péter Tudományegyetem karonként 1-1 tag, többi egyetem egyetemenként 1 tag, József Műegyetem 2 tag, Országos Magyar Gyűjteményegyetem 1 tag, Magyar Királyi Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola 1 tag, Budapesti Magyar Királyi Állatorvosi Főiskola 1 tag, gazdasági akadémiák együttesen 1 tag, Országos Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola 1 tag, Országos Magyar Királyi Zeneművészeti Főiskola 1 tag, Budapesti Áru- és Értéktözsde 1 tag és amely szervezetek törvényben felhatalmazást kapnak erre.
- ⁹ Balla A.: *A magyar országgyűlés története*. 509.
- ¹⁰ MNL OL K. 428. 158. kötet és 830. csomó Július 1. 12. kiadás
Az Igazoló Bizottság jelentését lásd Felsőházi Irományok 1927–1932. 78. szám III. kötet 391–392.
- ¹¹ Diós I. (főszerk.), Viczián J. (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon II*.
- ¹² A bizottsági tagság változásáról lásd MNL OL K 6.59. és Felsőházi Napló 1927–1932.
- ¹³ A törvényjavaslat képviselőház általi szövegét lásd Felsőházi Irományok 1927–1932. 286. szám IX. kötet 400–543.
- ¹⁴ A meghívókat és tudósításokat lásd MNL OL K 428. 202. kötet és 834. csomó május 3. 16. kiadás; K 428. 202. kötet és 834. csomó május 13. 20., 21., 22. kiadás; K 428. 202. kötet és 834. csomó május 14. 12., 14., 18., 22., 23. kiadás
- ¹⁵ MNL OL K. 428. 202. kötet és 834. csomó május 15. 11., 18., 19. kiadás
- ¹⁶ MNL OL K. 428. 203. kötet és 834. csomó május 16. 21., 22., 24. kiadás
- ¹⁷ MNL OL K 428. 203. kötet és 834. csomó május 17. 20., 21. kiadás
- ¹⁸ Meghívó MNL OL K 428. 203. kötet és 834. csomó május 18. 33. kiadás, Tudósítás május 21. 27., 29., 30. kiadás
- ¹⁹ MNL OL K 428. 203. kötet és 834. csomó május 22. 17., 18., 19. kiadás
- ²⁰ MNL OL K 428. 203. kötet és 834. csomó május 23. 21., 22., 23. kiadás
- ²¹ MNL OL K 428 203. kötet és 835. csomó május 24. 24., 25. kiadás
- ²² MNL OL K 428. 203. kötet és 835. csomó május 25. 27., 28., 31. kiadás
- ²³ Híradás MNL OL K 428. 203. kötet és 835. csomó május 25. 38. kiadás
A bizottságok együttes jelentését lásd Felsőházi Irományok 1927–1932. 299. szám X. kötet 92–166.
- ²⁴ Az ülés meghívóját és napirendjét lásd MNL OL K 428. 240. kötet és 838. csomó december 6. 44. kiadás
- ²⁵ Felsőházi Napló VI. 19.